

POLA STOLJEĆA DRŽAVNOG ARHIVA U BJELOVARU

ISBN 953-99203-6-1

9 789539 920362

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod
broje 780852.

ISBN 978-953-99203-6-2

**POLA STOLJEĆA
DRŽAVNOG ARHIVA
U BJELOVARU
1961. — 2011.**

BJELOVAR, 2011.

POLA STOLJEĆA DRŽAVNOG ARHIVA U BJELOVARU

NAKLADNIK

Državni arhiv u Bjelovaru
Bjelovar, Trg Eugena Kvaternika 3

ZA NAKLADNIKA

Željko Pleskalt, prof.

UREDNIK

Željko Pleskalt, prof.

AUTORI

Senad Ađulović, Martina Krivić Lekić, Željko Pleskalt, Tatjana Ružić i Mladen Vezmarović

GRAFIČKA PRIPREMA

Stjepan Horvat

TISAK

ČVOR d. o. o. , Bjelovar, Matice hrvatske 24

Listopad 2011.

UVODNA RIJEČ RAVNATELJA

Povijest skrbi o pisanoj baštini u našim krajevima vrlo je duga te seže u kasni srednji vijek. Burne povijesne okolnosti koje su karakterizirali ratovi, pljačke, pustošenja, demografske promjene sveli su do polovice 20. stoljeća staru, ali i svu drugu pisanu kulturnu baštinu do kraja Drugog svjetskog rata na "ostatke ostataka". Takvo fragmentarno sačuvano arhivsko gradivo veliki je gubitak za zavičajnu, ali i nacionalnu povijest, jer otežava izučavanje prošlosti ovih prostora.

Osnutak arhiva u Bjelovaru prije pedeset godina predstavlja prekretnicu u odnosu prema arhivskom gradivu kao kulturnoj baštini i početak institucionalne i organizirane skrbi o zapisima u najširem smislu te riječi. Dogodilo se to u vrijeme kada je zahvaljujući znanju, uplivu i entuzijazmu pojedinih hrvatskih arhivskih stručnjaka utemeljen nacionalni arhivski sustav koji je gotovo nepromijenjen funkcionirao do 90-tih godina 20. stoljeća.

U tom razdoblju arhiv je s manje ili više uspjeha skrbio o arhivskom gradivu na području svoje mjerodavnosti te je, uz niz drugih aktivnosti koje je obavljao preuzeo, obradio i pohranio u svoja spre-

mišta preko 3.000 dužnih metara arhivskog gradiva nastalog radom različitih institucija i ustanova.

Od samog osnutka arhiv se u svom radu susretao s mnogim poteškoćama, prije svega nedostatkom kvalitetnog prostora za rad arhivske službe te nedostatkom spremišnog prostora za pohranu arhivskog gradiva. S vremenom i zalaganjem nekoliko generacija arhivista i ulaganjem velikih materijalnih sredstava arhiv je tek 2004. godine izgradnjom suvremenog arhivskog spremišta uspio riješiti sve poteškoće koje su ga pratile kroz četrdeset godina rada i djelovanja.

No, okolnosti su htjele da nakon pedeset godina rada moramo krenuti ispočetka u nastojanjima da ponovno stvorimo kvalitetne uvjete za rad ustanove te da uz pomoć, prije svega mjerodavnih institucija i svih onih koji drže do kulturne baštine ovoga kraja u dogledno vrijeme izgradimo novi arhiv za 21. stoljeće.

Unatoč nedostatku vlastitog prostora i poteškoćama koje iz takvog stanja proizlaze, arhiv je danas jedna od temeljnih gradskih, županijskih i regionalnih kulturnih ustanova koja služi interesima

svojih korisnika — različitim institucijama i građanima u zemlji, ali i u inozemstvu.

Ovom knjigom željeli smo skromno obilježiti pola stoljeća rada Državnog arhiva u Bjelovaru, a građanstvo upoznati s djelatnošću ustanove i arhivskim gradivom koje čuva.

Za izdavanje ove knjige zahvaljujemo Ministarstvu kulture Republike Hrvatske koje je dalo novčanu potporu za njezino izdavanje.

Željko Pleskalt, prof.

Arhivska djelatnost na području Republike Hrvatske počinje se znatnije razvijati tek sredinom 20. stoljeća. Donošenjem Općega zakona o državnim arhivima¹ 1950. godine pravno je utemeljena arhivska djelatnost te time otvorena mogućnost za osnivanje novih arhivskih institucija i razvoj mreže arhiva na cijelom području bivše Jugoslavije. Do tog razdoblja arhivsko gradivo sustavno pohranjuju, štite, obrađuju i daju na korištenje tek arhivi u Dubrovniku, Rijeci, Zadru i Zagrebu koji svoje stvaranje i postojanje duguju nizu povijesnih i društvenih okolnosti. Mreža arhivskih ustanova u Hrvatskoj podrazumijeva osnivanje područnih arhiva koji bi bili nadležni za čuvanje i zaštitu arhivskog i registra-turnog gradiva na širem području pojedinih regija sa zajedničkom krovnom institucijom Arhivom Hrvatske. Ovakav princip se održao do danas kada u Republici Hrvatskoj postoji 18 državnih arhiva, osam odjela i sabirnih

centara te Hrvatski državni arhiv kao središnji matični državni arhiv.

Državni arhiv u Bjelovaru osnovan je i počinje s radom 1961. godine pod nazivom Historijski arhiv Bjelovar. Iako su pokušaji njegova osnivanja postojali i nekoliko godina ranije, odluku o njegovom osnivanju donosi Narodni odbor kotara Bjelovar u lipnju 1961. godine nakon usuglašavanja s Narodnim odborima kotareva Križevci i Daruvar. Za osnivanje arhiva potrebno je bilo dobiti suglasnost okolnih kotareva zbog karaktera budućeg arhiva i njegove šire teritorijalne nadležnosti. Bjelovar je kao upravno i administrativno središte bio najpogodnije sjedište arhiva upravo zbog njegovog centralnog položaja, uspješne suradnje s arhivskim ustanovama² te zbog ranijeg postojanja ustanova koje su bile zadužene za sakupljanje, zaštitu i objavu arhivskog materijala. Arhiv kotara Bjelovar osnovan

---

1 Službeni list FNRJ 12/1950.

2 Autor izvještaja Stjepan Bačić naročito hvali suradnju s kotarevima Bjelovar, Križevci i Sisak u Bačić, S. (1960.), Popis arhivske i registra-turne građe u NR Hrvatskoj u godini 1959. Arhivski vjesnik, Svezak III, str. 211-231.

1957. godine i Komisija za historiju radničkog pokreta koja je djelovala pri Kotarskom komitetu saveza komunista Bjelovar, osnovana godinu dana ranije, činili su jezgru novoosnovanog arhiva. Historijski arhiv u Bjelovaru preuzeo je sav inventar i arhivsku građu navedene komisije i kotarskog arhiva te dio građe Gradskog muzeja³. Službeno je dobio na korištenje pet prostorija u zgradi na glavnom

gradskom trgu koju je dijelio s Gradskim muzejom te po jednu prostoriju u zgradama Narodnih odbora kotara Križevci i kotara Daruvar. Prvi zaposlenici arhiva bili su direktor Savo Velagić, na to mjesto imenovan nakon rada u Komisiji za historiju radničkog pokreta, dvoje arhivista, jedan imenovan za Daruvar gdje je i radio, a drugi za područje Bjelovara i Križevaca te tajnica i čistačica⁴.

Zgrada na Trgu Eugena Kvaternika 3. u kojoj je arhiv djelovao u razdoblju od 1968. do 2010. godine. Sagrađena je 1772. godine kao pijaristički kolegij.

---

3 Velagić, S. (1962.), Godina i po rada Historijskog arhiva u Bjelovaru, Arhivski vjesnik, Svezak IV-V, str. 454.

4 Državni arhiv u Bjelovaru, HR-DABJ-550, Državni arhiv u Bjelovaru (1961-1992), Sjednički zapisnici savjeta arhiva (1961-1977), kutija 25.

Dana 27. lipnja 1961. godine donesen je prvi statut arhiva koji utvrđuje karakter arhiva, upravna tijela te organizaciju, zadatke i način rada ustanove. Historijski arhiv u Bjelovaru osnovan je kao regionalni arhiv s područjem djelovanja na teritoriju kotareva Bjelovar, Daruvar i Križevci. Radom arhiva upravlja Arhivski savjet sastavljen od sedam članova, petero imenovanih od strane osnivača, jednog člana arhiva i direktora. Stručni poslovi i zadaci obavljaju se prema statutu u okviru formiranih odjela i referada: Odjel za stariju arhivsku građu i Odjel za noviju arhivsku građu sa svojim pododjelima — Referada za vanjsku arhivsku službu, Referada za vanjsku naučno-kulturno-prosvjetnu djelatnost i Referada za izdavanje potvrda, prijepisa, uvjerenja i svjedodžbi.⁵ Ovakva unutrašnja organizacija doživjela je određene promjene tokom godina, no sami zadaci i poslovi arhiva ostali su nepromijenjeni gotovo do danas:

- zaštita arhivskoga gradiva u arhivu,
- sređivanje, popis i objavljivanje arhivskog gradiva, te davanje istoga na korištenje,
- izrada obavijesnih pomagala,
- nadziranje, čuvanje i odabir arhivskoga gradiva izvan arhiva,

— preuzimanje javnog i prikupljanje privatno arhivskog gradiva otkupom, poklonom ili pohranom,

— konzerviranje i restauriranje arhivskoga gradiva.

Naravno prije nego što su ovakav način i organizacija rada potpuno zaživjeli protekao je određeni period u kojem je bilo potrebno povećati broj zaposlenih i osposobiti ih za rad, te osigurati radne uvjete i više spremištne prostora. Arhiv Hrvatske kao matična ustanova od samog početka sudjelovao je u usmjerenju i obučavanju za rad djelatnika arhiva putem službene korespondencije, prakse u arhivu, ali i sudjelovanjem svojih eminentnih djelatnika dr. Bernarda Stullija i dr. Ivana Beuca na sjednicama Arhivskog savjeta⁶. Broj zaposlenih povećavao se tijekom vremena da bi početkom 1980-tih dosegao broj od 13 stalno zaposlenih koji se zadržao do danas. Djelatnici su tijekom godina akumulirali vrlo mnogo znanja i iskustva u arhivskoj struci, radom i kontinuiranim usavršavanjem, pohađanjem tečajeva i edukacija.

Organizacija arhivske službe u smislu teritorijalne nadležnosti pojedinih arhiva, na razini republike prvi je put utvrđena 1963. godine od strane Izvršnog vijeće Sabora SR Hrvatske.⁷

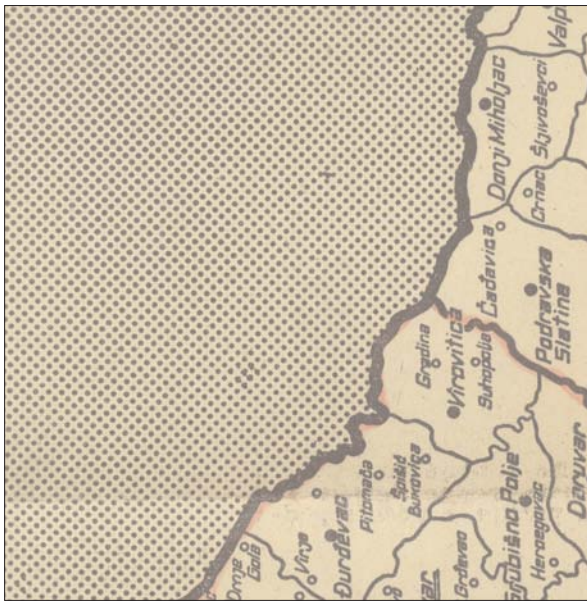
---

5 Ibid., Statuti (1961-1992), kutija 31.

6 Ibid., Sjednički zapisnici savjeta arhiva (1961-1977), kutija 25.

7 Odluka o utvrđivanju područja na kojima arhivi vrše arhivsku službu, NN broj 28/1963.

Historijski arhiv u Bjelovaru prema toj odluci djeluje na području općina Bjelovar, Čazma, Daruvar, Đurđevac, Garešnica, Grubišno Polje, Križevci, Pakrac i Vrbovec. Do prve promjene dolazi već 1967. godine. Naime, nakon duže komunikacije s Arhivskim savjetom Hrvatske i razmatranja nadležnosti arhiva, odlučeno je da od 1. siječnja 1967. godine općina Pakrac priđe u sastav Historijskog arhiva u Slavanskom Brodu. Ukidanjem kotara Bjelo-

Karta teritorijalne nadležnosti Državnog arhiva u Bjelovaru nakon posljednje promjene 2008. godine.

var iste godine sva prava i dužnosti osnivača prelaze na Skupštinu općine Bjelovar, a suosnivači postaju gore navedene općine.⁸

U svome dugogodišnjem radu arhiv je najviše problema imao sa skućenim i neadekvatnim prostorom, kako radnim tako i spremišnim. Prvih godina zaposlenici spremišta bili su zaduženi za zaštitu i nadzor nad građom okolnih općina — spremište Križevci za Križevce i Vrbovec, Daruvar za Daruvar, Pakrac, Garešnicu i Grubišno Polje i Bjelovara za Bjelovar, Čazmu i Đurđevac, no u stvarnosti spremišta su imala vrlo ograničen prostor pohrane gradiva. Iako su u početku pojedina spremišta imala stručne djelatnike, takva organizacija rada nije nikada potpuno zaživjela, pa je nadzor nad građivom na terenu obavljan isključivo iz Bjelovara. Godine 1967. arhiv dobiva na korištenje spremište u Čazmi i proširuje spremišne prostore u Križevcima, da bi do početka 80-tih ostalo samo sa spremištem u Sv. Ivanu Žabnu i naravno Bjelovaru. Samom arhivu, prvotno smještenom u zgradi muzeja, zbog potrebe za spremišnim prostorom, Skupština općine Bjelovar 1967. godine dodjeljuje na korištenje nekoliko prostorija u susjednoj zgradi na glavnom gradskom trgu. Već iduće godine arhiv dobiva u trajno korištenje cijelu zgradu zajedno s tri dvorišne zgrade. Zgrada, jedna od najstarijih u gradu bila je u

⁸ Državni arhiv u Bjelovaru, HR-DABJ-550, Državni arhiv u Bjelovaru (1961-1992), Godišnja izvješća o radu (1961/1990), kutija 39.

derutnom stanju, a u pojedinim dijelovima imala je stanare. Krajem 1969. godine, nakon adaptacije pet radnih prostorija, stubišta, hodnika i sanitarnog čvora arhiv se uselio u svoju zgradu i raspolagao s oko 180 m² spremišnog prostora.⁹ Uređivanje same zgrade potrajalo je do 1984. godine kada je njena adaptacija konačno dovršena. Ostao je samo problem uređenja dvorišne zgrade najviše zbog nedostatka financijskih sredstava, no prvenstveno zbog nemogućnosti iseljenja preostalih stanara. Posljednji stanar odselio se 1994. godine iz

dvorišne zgrade kada je najzad sav prostor dodijeljen arhivu došao u njegov stvarni posjed.

Bez obzira na stalne probleme sa spremišnim i radnim prostorom arhiv je redovno i uspješno obavljao sve svoje zadaće pohrane, prikupljanja, preuzimanja i zaštite gradiva u spremištima. Količina gradiva preuzetog u arhiv povećavala se s 80 dužnih metara 1961. godine¹⁰ na 823 d/m 1971. godine¹¹, 1.400 d/m 1981. godine¹², da bi krajem 2005. godine doseglo količinu od 2.620 d/m¹³. Jednako tako po-

Zgrada arhivskog spremišta u Kačićevom prolazu sagrađena je 2004. godine. U njoj su radni prostor i dva spremišta u koja je moguće pohraniti oko 4.200 dužnih metara arhivskog gradiva. Danas je u vlasništvu Bjelovarsko-križevačke biskupije, a arhiv je može koristiti do 2025. godine.

9 Ibid., Sjednički zapisnici savjeta arhiva (1961-1977), kutija 25.

10 Velagić (1962.) str. 455.

11 Željko Pleskalt, 40 godina bjelovarskog Arhiva, Bjelovar, 2002., str. 12.

12 Historijski arhiv Bjelovar, Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odjelima SFRJ:SR Hrvatska, Beograd, 1984., str. 113.

13 Pleskalt, Ž.; Adulović, S. (2006.) Državni arhiv u Bjelovaru, u: Kolanović J. (ur.) Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske Svezak 1, Zagreb, Hrvatski državni arhiv, str. 173.

većavao se i broj registratura, odnosno imatelja nad kojima arhiv ima nadzor.

Promjenom društveno-političkog sustava početkom 1990-tih godina dolazi do određenih novina koje su višestruko utjecale na Historijski arhiv u Bjelovaru. Ubrzo dolazi do promjene pravnog statusa regionalnih arhiva u državne ustanove pod upravom Ministarstva kulture. Novim ustrojem Republike Hrvatske¹⁴ 1992. godine i kasnijim izmjenama, teritorijalna nadležnost arhiva ostaje ista, no područje koje obuhvaća administrativno je drugačije uređeno. U nadležnosti arhiva nalazi se područje Bjelovarsko-bilogorske županije u ci-

jelosti i pojedini gradovi i općine Koprivničko-križevačke, Virovitičko-podravske i Zagrebačke županije. Do zadnje promjene u teritorijalnoj nadležnosti dolazi 2008. godine osnivanjem novih arhiva u Križevcima i Virovitici. Odmah je napravljeno razgraničenje gradiva, stvaratelja i imatelja s Državnim arhivom u Virovitici i određeni fondovi predani su na brigu novoosnovanog arhiva. Iako osnovan, Državni arhiv u Križevcima još nije ustrojen, stoga Državni arhiv u Bjelovaru nastavlja obavljati redovnu djelatnost na području Koprivničko-križevačke županije.¹⁵ Tako je danas arhiv nadležan za gradove Bjelovar, Čazma,

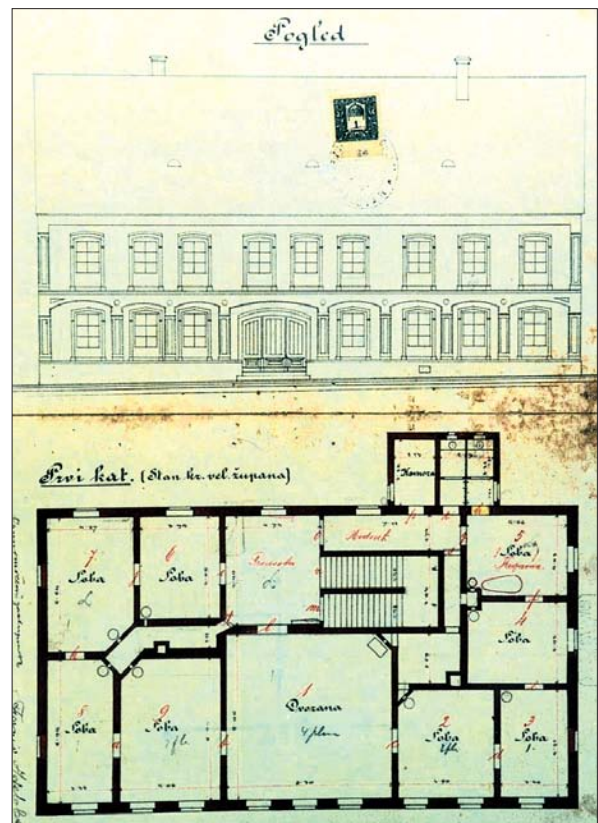
Suvremeno opremljeno arhivsko spremište s pokretnim regalima i odvlaživačima zraka.

14 Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj, NN 90/1992 i NN 10/1997.

15 Podaci preuzeti iz Pleskalt, Ž. (2009.), Izvješća o radu za 2008. godinu, Državni arhiv u Bjelovaru, str. 8.

Daruvar, Garešnica, Grubišno Polje i Vrbovec te općine Berek, Dubrava, Dežanovac, Đulovac, Farkaševac, Gradec, Hercegovac, Ivanska, Kapela, Končanica, Nova Rača, Preseka, Rakovec, Rovišće, Severin, Sirač, Šandrovac, Štefanje, Velika Pisanica, Veliki Grđevac, Velika Trnovitica, Veliko Trojstvo i Zrinski Topolovac. Slijedom društvenih promjena dolazi i do izmjene naziva svih arhiva, pa tako Historijski arhiv u Bjelovaru mijenja naziv u Povijesni arhiv u Bjelovaru.¹⁶ Posljednja promjene naziva dolazi ubrzo donošenjem novog zakona¹⁷ 1997. godine kada arhiv dobiva naziv Državni arhiv u Bjelovaru pod kojim i danas djeluje. Donesen je i novi statut 1998. godine koji nalaže određene promjene i u unutrašnjem ustroju ustanove. Formirani su: Opći odjel, Odjel za obradu i sređivanje arhivskog gradiva, Odjel za zaštitu arhivskog i registraturnog gradiva izvan arhiva i Dokumentacijsko-informatički odjel, koji su ostali do danas sastavni dijelovi arhiva.

U 21. stoljeće Državni arhiv u Bjelovaru ušao je s projektom izgradnje novog arhivskog spremišta. Naime, već krajem 1980-tih uočena je potreba za proširenjem spremišnog prostora zbog povećanja količine preuzetog gradiva, no tek 2000. godine projekt je ušao u srednjoročni program financiranja javnih potreba u kulturi. Ubrzo su Ministarstvo kulture

Nacrt zgrade na Trgu Eugena Kvaternika 6. iz 1911. godine (HR DABJ 291 — Zbirka nacrti i planova, Inv. br.A-19).

Zgrada je građena početkom 19. stoljeća za vojne potrebe. Kasnije je mijenjala namjene, a danas je u prizemlju zgrade smještena uprava arhiva.

16 Prema Naputku Ministarstva kulture od 21. 1. 1993. godine.

17 Zakon o arhivskom gradivu i arhivima, NN 105/1997.

i djelomično Bjelovarsko-bilogorska županija osigurali sredstava pa 2002. godine počinje gradnja. Već 2004. godine prvo suvremeno i namjenski građeno arhivsko spremište u Hrvatskoj, kapaciteta 800 m² površine sa smještajnim kapacitetom preko 4,000 d/m građiva, bilo je dovršeno i spremno za useljenje. U novom spremištu su danas pohranjeni svi arhivski fondovi i zbirke, uz koje se nalazi i nesređeno građivo, čitaonica te radne prostorije.

Tijekom 2008. godine počele su pripreme za osnivanje nove Bjelovarsko-križevačke biskupije, kojoj će biti potreban dodatan prostor. Kako se zgrada arhiva nalazi upravo uz Crkvu sv. Terezije Avilske, Vlada Republike Hrvatske odlučila je darovati zgradu arhiva i novo spremište za potrebe biskupije.¹⁸ Iseljenje svih radnih prostora i građiva iz spremišta u glavnoj zgradi dovršeno je krajem 2010. godine.¹⁹ Novo spremište ostaje na korištenje arhiva idućih petnaest godina do kada treba izgraditi novu arhivsku zgradu sa spremišnim prostorom na novoj lokaciji. Radni prostori trenutno su izmješteni na dvije odvojene lokacije koje su arhivu dodijeljene od strane grada na korištenje.

Državni arhiv u Bjelovaru dočekaao je pedesetu godišnjicu svoga postojanja u pomalo neobičnoj situaciji, bez vlastitog prostora, dislo-

ciran na tri lokacije te u otežanim uvjetima rada. Možda upravo ta situacija donosi još bolju i svjetliju budućnost, jer ostaje nada i obećanje o izgradnji nove, namjenski građene, zgrade arhiva za 21. stoljeće.

Martina Krivić Lekić
dipl. povjesničar i etnolog, arhivist

Pečatnjak Kriške satnije Đurđevačke graničarske pješake pukovnije (HR DABJ 297 — Zbirka pečata).

¹⁸ Zgrada arhiva datira iz 1772. godine kada je izgrađena za potrebe pijarističkog kolegija i škole.

¹⁹ Sporazum o donaciji Vlade RH, Državnog arhiva u Bjelovaru, Zagrebačke nadbiskupije i Župe sv. Marka Križevčanina iz Zagreba, klasa 940-01/09-03/01.

SPORAZUM O DAROVANJU

Članak 1.

Ugovorne strane suglasno utvrđuju:

- Delegacije Vlade Republike Hrvatske, Zagrebačke nadbiskupije i Grada Zagreba, na zajedničkoj sjednici održanoj u prostorijama Vlade Republike Hrvatske dana 24. ožujka 2009. godine dogovorile su način razrješenja imovinsko – pravnih odnosa vezanih uz potrebu osnivanja Bjelovarsko-Križevačke biskupije i pribavljanja prostora za smještaj njezinih središnjih ustanova;

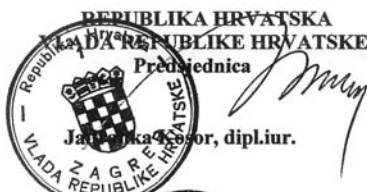
- Kao najprikladnija nekretnina za smještaj Bjelovarsko-Križevačke biskupije suglasno je utvrđena zgrada Državnog arhiva u Bjelovaru, koja je u vlasništvu Državnog arhiva u Bjelovaru, čiji je osnivač Republika Hrvatska;

- Zagrebačka nadbiskupija, Vlada Republike Hrvatske, Državni arhiv u Bjelovaru i Grad Zagreb sporazumjeli su da se Zagrebačkoj nadbiskupiji da u vlasništvo nekretnina u vlasništvu Republike Hrvatske odnosno Državnog arhiva u Bjelovaru, i to z.k.č.br. 2450, poslovna zgrada, arhivsko spremište i dvorište na Trgu Eugena Kvaternika 3 u Bjelovaru, ukupne površine 1.586 m², upisana u z.k.ul.br. 3777 k.o. Grad Bjelovar koja ima vrijednost od 18.751.843,50 kuna, a da Državni arhiv u Bjelovaru nastavi koristiti tu nekretninu dok ne riješi pitanje smještaja arhivske građe u novom prostoru;

- Vlada Republike Hrvatske na sjednici od 12. studenog 2009. godine donijela je Odluku KLASA: 940-01/09-03/09, URBROJ: 5030105-09-1.

U Zagrebu, 4. prosinca 2009.

KLASA: 940-01/09-03/09
URBROJ: 5030105-09-3

DRŽAVNI ARHIV U BJELOVARU
Ravnatelj

Sajmovna povelja Izidoru Jankoviću od Daruvara iz 1837. godine (HR DABJ 694 — Zbirka isprava, Inv. br.1).

ODJEL ZA OBRADU I KORIŠTENJE ARHIVSKOG GRADIVA

Odjel za obradu i korištenje arhivskog gradiva najveći je odjel Državnog arhiva u Bjelovaru. Osnovna mu je djelatnost arhivističko sređivanje, zaštita, pohrana i korištenje arhivskih fondova i zbirke nastalih djelovanjem pravnih i fizičkih osoba.

U odjelu radi 8 djelatnika s položenim stručnim ispitima za zvanja u arhivskoj struci¹ — arhivist, viši arhivski tehničar i viši restorator. Poslovi odjela podijeljeni su u tri kategorije — obrada i sređivanje, rad sa strankama i istraživačima te restauriranje i konzerviranje. Arhivisti uglavnom obrađuju fondove stvaratelja srodnih djelatnosti kako bi se na taj način specijalizirali na pojedina područja kao što su uprava, sudstvo, školstvo, privreda i slično. Za sređene arhivske fondove i zbirke arhivisti izrađuju obavijesna pomagala — sumarne inventare, regesta i analitičke inventare. Jedan arhivist zadužen je za rad sa strankama i istraživačima. Strankama se prema njihovim

Sređivanje i obrada arhivskog gradiva.

---

¹ Pravilnik o polaganju stručnih ispita u arhivskoj struci, NN 93/04.

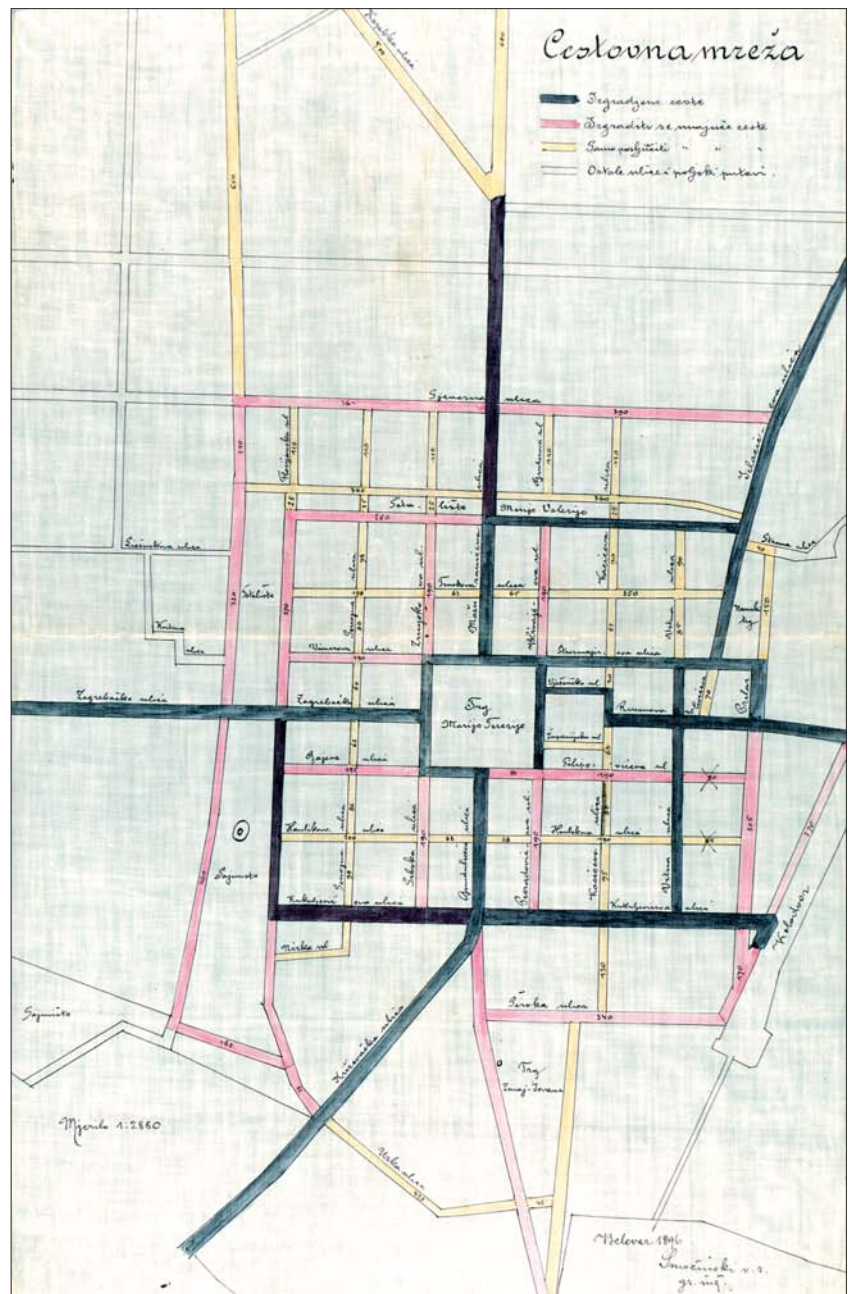
zahtjevima pronalaze i izdaju preslike tražene dokumentacije, dok je istraživačima gradivo dostupno za korištenje u čitaonici arhiva. Viši restaurator zadužen je za restauriranje i kon-

zerviranje manje oštećenog arhivskog gradiva, te povremeno uvezivanje i prevezivanje knjiga.

Katastarski plan Bjelovara iz 1892/93. godine (HR DABJ 384 — Kartografska zbirka).

Stanje izgrađenosti cestovne mreže u Bjelovaru 1896. godine (HR DABJ 384 — Kartografska zbirka).

Odjel skrbi o arhivskom gradivu, koje prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara² ima svojstvo kulturnog dobra, a nastalo je u razdoblju od 1685. do 2009. godine u ukupnoj količini od 3.378 dužnih metara. Arhivski fondovi i zbirke nastali su djelovanjem

najznačajnijih regionalnih i lokalnih tijela vlasti, javnih ustanova i drugih institucija, tvrtki, privatnih organizacija i drugih stvaratelja na području ovog dijela sjeverozapadne Hrvatske.

Memorandumi Tvornice keksa i dvopeka Dragutina Wolfa i sinova (kasnije Koestlin) i jednog dimnjačarskog obrtnika početkom 20. stoljeća (HR DABJ 1313 — Zbirka memoranduma).

Arhiv posjeduje fondove koji svojim značajem nadilaze regionalni i lokalni karakter, jer sadrže arhivsko gradivo o političkim, pravnim, kulturnim i drugim zbivanjima bitnim za opću i nacionalnu povijest. Takvih je fondova ukupno 12 sa 66,85 dužnih metara gradiva iz razdoblja od 1685. do 1996. godine nastalih radom graničarskih vojnih vlasti, vjerskih orga-

nizacija, obrazovnih institucija te jugoslaven-
skih i hrvatskih vojnih pravosudnih tijela. Najstarije gradivo pohranjeno u arhivu su matične knjige rođenih i vjenčanih Župe Štefanje nedaleko od Bjelovara, a potječu iz 1685. godine. Knjige su dio vrlo vrijedne Zbirke matice različitih konfesija koja broji više od 500 matičnih knjiga.

Zbirka matičnih knjiga sadrži matice rođenih, vjenčanih i umrlih nastale radom crkvenih vlasti različitih vjerskih zajednica na našem području do 1949. godine. Zbirka ima 381 maticu rimokatoličkih župa, pet matica grkokatoličkih župa, 122 matice srpsko-pravoslavnih parohija, 20 matica židovskih bogoštovnih općina, šest evangelističkih i jednu maticu kalvinističkih župa.

Hrvati i Slavonci!

Prijavljeno je banskoj skupštini u Zagrebu sahranoj, da u kraljevini Hrvatskoj i Slavonskoj ima ljudi kojekakvih, koji po sebi neuki pak razdražuju i lažljive vesti rasprostranjuju, tvrdeći: da će se s povratkom staroga našega ustava povratiti također iz nova negdašnja tlaka i robova kmetovah.

Isto tako ima nemirnih ljudi i po gradovih, koji neimajuči drugoga posla, uzburkavaju po ulicah i kćerovah mirne građane lažljivim glasovi, plašeci ih: da se od strane poglavarstva o tome radi, kako da se jedra povratjeni ustav, u domovini našoj opet uništi: Lako da se novo uzdrisana ljubav i poverženost prema narodom pod jednom krunom kroz mnoga stoljetja s nama žrtvoin, opet poremeti, i kako da se ustavni naša kraljevina pridruži pokrajinama do sada neustavnim i s nama po zakonu i po upravljanju nesjedinenim.

Hrvati i Slavonci!

Jedanast godinaš težkoga zatovanja i tudjega upravljanja protivili smo u tugi i doživili ovo boljih vremena.

U smislu carske povelje od 20. listopada prošle godine povratjena je nam i Učvaskoj stara sloboda i zakoniti ustav naš.

Dok smo složni, a u slogi jaki, nemože nam dakle nitko vise oteti sveto oro blago djedovah naših.

Neima toga, koj bi se sada usudio ravnopravnost stališah i zakonah u domovini našoj s nova unistiti.

Neima toga, koj bi bivšim kmetovom tlaku i robotu opet nariniti mogao.

Neima toga, dok bude javnosti u upravljanju svih občinskih poslovah, kao što će biti do skora kod svih županijah, gradovah, obćinah i na saboru, tko bi samo pomisliti smeo, da radi samovoljno proti koristi naroda, da podkapa ljubav i savez narodah i plemenah slobodnah i jednostavnih, i da se veže s narodi neslobodnimi ili sa zemljami gdje ustavnosti još uvijek vrata otvorena nisu.

Ne za uzdržziti s nova zadobijenu slobodu našu treba prije svega sloge narodne, jer ako ove nebude, proci će malo vremena i otići lanci okovat će nas opet.

Pa odkuda se radja ponajviše nesloga, taj prastari grijeh naroda našega, nego uprav po lažljivih svakojakih vestih, što ih razglasio ljudi zlobi i strastni? Oni jedini spremaju novi grob staromu ustavu našem, slobodnim pravicom našim, zakonitomu počatku i napredku domovine naše.

Hrvati i Slavonci!

Naš narod, junacke kćerki, bistrog uma i pitome čudi biće od vjekovah sklonjen da brani ono što je pravo, plemenito i covjечно, ali nikada nije ljubio nered i nemir, jer to divi je početak je svega zla kod naroda svakog.

Sav svijet stoji sada na pragu velike budućnosti. Naši snjeđi idu skokom napred, a ni mi nećemo moći ostati na jednom mjestu.

Ali narodnoj, prirodjenoj svojoj čuti i naravi možemo ostati vjerni, pa ako duševljeni za slobodu i narodnost prigrerljivo red i mir, bit će naša budućnost sjajna, kao što ju narod naš punom mjerom zaslužuje.

U ime dakle slobode, narodnosti, i bolje budućnosti naše, savjetujemo svakoga da nesluša u napred one krive proroke, što pobudjuju mirne ljude na razdor i neslogu, a mećane duse naših građanah na svadju i mērznju, vee da u narodnoj samosviesi, s muževnom postojanosju gleda svatko unaprediti narodnu obćenitu slogu i sreću.

Jer ako je narod složan i slobodan, a po tomu srecan, može i svaki pojedinac steći slobodu i sreću; ako li je narod u neslogi i u neredu, propada s obćenitom slobodom i kućni mir svakoga pojedinca.

Dano u Zagrebu dne 16. Siečnja 1861.

Banska skupština.

Tiskana Dr. Ljubićem. Gips.

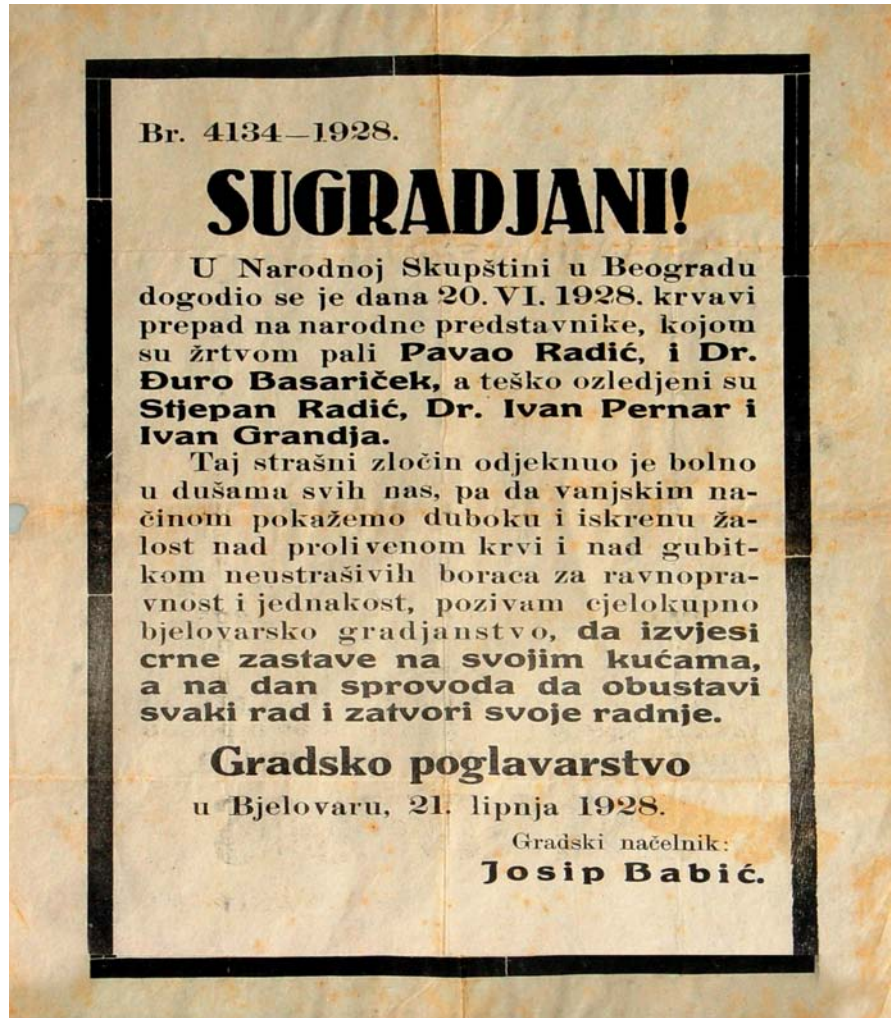
Plakat iz 1861. godine kojim je obznanjen povratak ustavnog stanja u Hrvatskoj nakon ukidanja apsolutizma.
(HR DABJ 292 — Zbirka letaka i plakata)

Cjelokupan fundus arhiva čine 1.282 fonda i zbirke koji su klasificiran prema stvarnom djelokrugu rada stvaratelja. Da bi dobili uvid u sadašnju strukturu arhivskih fondova i zbirki donosimo podatke o broju fondova prema djelatnosti stvaratelja:

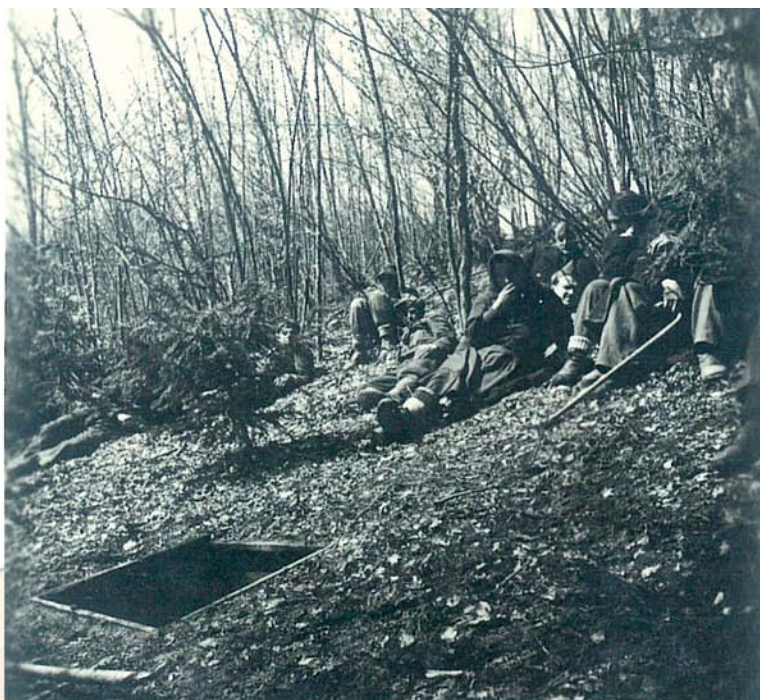
Uprava i javne službe — 273 fonda; obuhvaća ustroj i djelovanje tijela uprave i javnih službi županijske, oblasne, okružne, kotarske, općinske, gradske i mjesne razine u razdoblju od 1825. do 1993. godine.

Pravosuđe — 85 fondova; obuhvaćen je ustroj i djelovanje pravosudnih tijela (sudbenih stolova/okružnih sudova, kotarskih/općinskih sudova, tužilaštva, trgovačkih sudova, pravobraniteljstva, zatvora i slično) u razdoblju od 1859. do 1991. godine.

Vojne postrojbe, ustanove i organizacije — 20 fondova; obuhvaćene su vojne postrojbe, ustanove i organizacije od Vojne krajine 1773. godine, pa sve do Hrvatske vojske 1996. godine.

Plakat koji je izdalo Gradsko poglavarstvo u Bjelovaru povodom atentata na zastupnike Hrvatske seljačke stranke u Beogradskoj skupštini 20. 6. 1928. godine (HR DABJ 292 — Zbirka letaka i plakata).

Fotografije iz Narodnooslobodilačkog rata.

Zemunica na Papuku, travanj 1944. godine.

Radna brigada prilikom obrade zemlje — Španovica, lipanj 1944. godine.

Zarobljene pripadnike vojske NDH sprovode na Vojni sud u Virovitici, kraj 1944. godine.

(HR DABJ 293 — Zbirka fotografija, Narodno-oslobodilački rat).

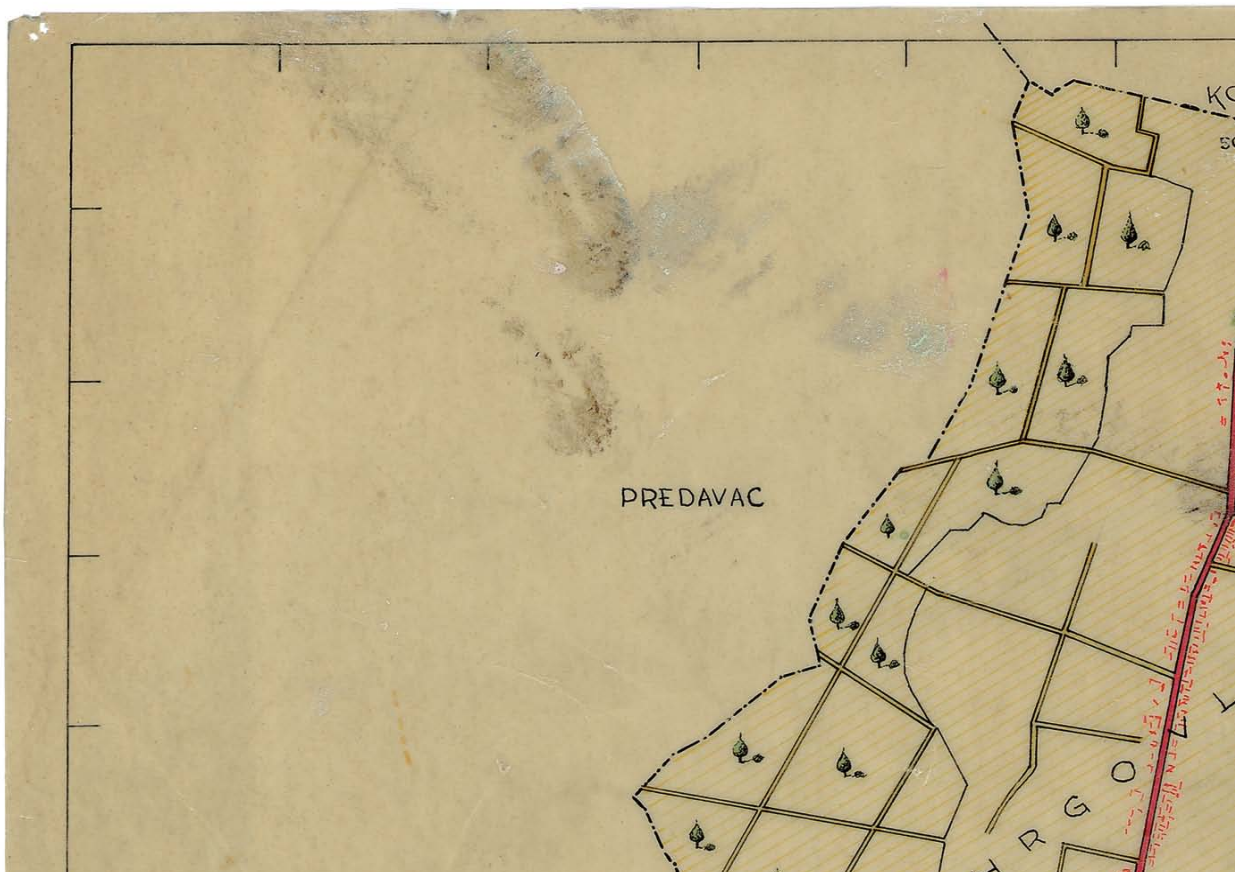

Odgoj i obrazovanje — 318 fondova; obuhvaćeno je gradivo cjelokupnog školstva u nadležnosti arhiva od viših škola, srednjih i osnovnih škola, đачkih domova do dopunskog obrazovanja u razdoblju od 1843. do 1990. godine.

Kultura, znanost i informiranje — 10 fondova; obuhvaćene su sve kulturne ustanove

kao što su: arhiv, knjižnice, čitaonice, kazališta, kinematografi, znanstvene institucije i dr. u razdoblju od 1874. do 1991. godine.

Zdravstvo i socijalne ustanove — 4 fonda; obuhvaćene su zdravstvene i socijalne ustanove kao što su bolnice, lječilišta, ubožista, veterinarske ustanove i dr. u razdoblju od 1896. do 1990. godine.

Položajni nacrt grada s pripadajućim naseljima početkom 20. stoljeća (HR DABJ 384 — Kartografska zbirka).

Gospodarstvo i bankarstvo — 309 fondova; sadrži fondove koji su nastali radom stvaratelja u gospodarstvu i bankarstvu u vremenu od 1868. do 2009. godine.

Političke stranke, društveno političke organizacije i sindikati — 170 fondova; gradivo je nastalo radom političkih stranaka i društveno-političkih organizacija i sindikata u razdoblju od 1941. do 1995. godine.

Društva, udruge, udruženja — 50 fondova; fondovi su nastali radom strukovnih, dobrotvornih, kulturno-prosvjetnih, umjetničkih, sportskih i ostalih društava i udruženja u razdoblju od 1771. do 1994. godine.

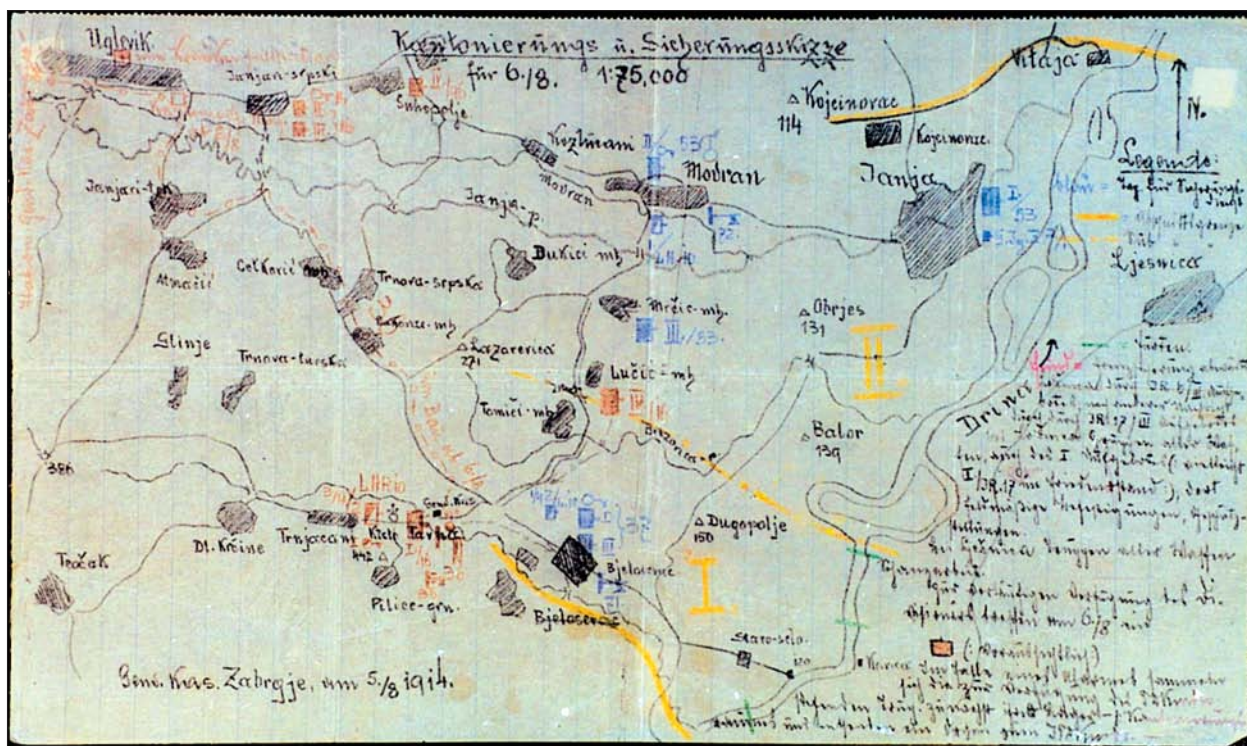
Vjerske ustanove — 5 fondova; sadrži gradivo vjerskih ustanova u razdoblju od 1783. do 1921. godine.

Dionica Daruvarske pivovare iz 1911. godine (HR DABJ 973 — Zbirka tiskovina).

Obveznice tortke "Sjedinjeni paromlini" d.d. Bjelovar početkom 20. stoljeća (HR DABJ 973 — Zbirka tiskovina).

Skica rasporeda 16. pješačke pukovnije Austro-Ugarske vojske 5. kolovoza 1914. godine na Drini (HR DABJ 430 — Osobni fond Rudolfa Fingerhuta).

Vlastelinski, obiteljski i osobni arhivski fondovi — 1 fond; obuhvaćen je jedan osobni fond za razdoblje od 1902. do 1943. godine.

Zbirke izvornog arhivskog gradiva — 24 zbirke; sadrže zbirke isprava, grbovnica i rodoslovlja, matičnih knjiga, karata, planova i nacrti, fotografija, razglednica, tiskovina, tematske i ostale zbirke za razdoblje od 1685. do 2000. godine.

Zbirke dopunskih preslika arhivskog gradiva — 2 zbirke; obuhvaćene su zbirke preslika gradiva iz inozemnih arhiva i iz ustanova Republike Hrvatske za razdoblje od 1942. do 1945. godine.

Zvučni zapisi — 1 zbirka; jedna zbirka nastala u razdoblju od 1967. do 1987. godine, a sadrži magnetofonske snimke sjednica tijela upravnih vlasti i društveno-političkih organizacija.

Sredeni arhivski fondovi i zbirke fizički su zaštićeni kutijama koje su opisane prema arhivističkim standardima, te smješteni i čuvani u modernim i klimatiziranim arhivskim spremištima s protuprovalnim i protupožarnim zaštitnim sustavom.

Od kraja 2010. godine, kada je arhiv iselio iz svog prostora na Trgu Eugena Kvaternika 3, Odjel radi na dvije lokacije. Na jednoj se obavlja obrada, sređivanje i restauracija arhivskog gradiva, dok se na drugom mjestu, u arhivskom spremištu, nalazi korisnička služba s čitaonicom za potrebe stranaka.

Alati i strojevi koji se koriste za restauraciju arhivskog gradiva i uvezivanje knjiga.

Arhiv je za potrebe stranaka i stručnih djelatnika do 2010. godine imao knjižnicu s oko 3.800 bibliotečnih jedinica — knjiga, brošura, časopisa, novina i rukopisa. Danas je zbog nedostatka prostora najveći dio bibliotečnog fonda nedostupan javnosti i deponiran.

Tijekom godina Odjel je moderniziran, odnosno informatiziran. Arhivski djelatnici u svom svakodnevnom radu koriste se računalima za izradu obavijesnih pomagala, te baza podataka kao što su građevinske dozvole, popisi žrtava drugog svjetskog rata, popisi promjena naziva bjelovarskih ulica i slično.

Suvremene informacijske tehnologije, a posebice Internet, omogućio je razvoj i uvođenje nacionalne arhivističke mreže ARHINET. U navedeni registar arhivskih fondova i zbirki

Republike Hrvatske upisani su i svi arhivski fondovi i zbirke Državnog arhiva u Bjelovaru. Na internetskoj adresi <http://arhinet.arhiv.hr/> zainteresirani korisnici sa svojih osobnih računala mogu pretraživati podatke o cjelokupnom arhivskom gradivu Republike Hrvatske, pa tako i o gradivu Državnog arhiva u Bjelovaru.

Senad Adulović
arhivist-specijalist

Vojne knjižice (HR DABJ 1294 — Zbirka iskaznica i putovnica).

Arhivska knjižnica posjeduje zbirku starih knjiga iz 18. i 19. stoljeća.

*Grbovnica s dodjelom plemstva graničarskom časniku Michaelu von Tarbuku iz 1853. godine
(HR DABJ 504 — Armales, Inv. br.1).*

Korištenje arhivskog gradiva

Zakon o arhivskom gradivu i arhivima¹ definirao je arhive kao ustanove za čuvanje, zaštitu, obradu i korištenje arhivskog gradiva, kao kulturnog dobra jedne zemlje. U korištenje spada pregled, prepisivanje, objavljivanje, izlaganje, izrada i izdavanje ovjerenih preslika i posudba arhivskog gradiva, bez obzira na kojem je nosaču zapisa sačuvano, te uporaba obavijesnih pomagala o arhivskom gradivu.²

Obavijesna pomagala, koja su rezultat sređivanja i opisa arhivskog gradiva, vode korisnika kroz fond do tražene informacije ili određenog dokumenta.

Upravo je korištenje arhivskog gradiva najbolji pokazatelj svrhe postojanja i učinkovitosti rada arhiva kao memorije jednog naroda.

Na sve gore navedene načine gradivo se koristi i u Državnom arhivu u Bjelovaru³. Podaci o korisnicima, načinu korištenja i vrsti

Kotarska Komisija za agrarnu reformu i kolonizaciju u Križevcima.
Broj 171/46. Križevci, dne 27. rujna 1946.

Predmet: Bišanić Dr. Djuro iz Križevaca, odluku o utvrđenju agrar. objekta.

Na temelju Zakona o konfiskaciji kotarskih narodni sud u Križevcima, doni je odluku E.1367/46-5 od 19.IX.1946. kojom je nepokretna imovina Bišanić dr. Djuro iz Križevaca podržavljena i prenešena u grunt. knjigama na ime i vl.ništvo PNEJ.

Usljed toga, ova Komisija primjenom §§.24,4 i 28 Zakona o provođenju agr.reforme i kolonizacije na pod veću NNH donosi ovu

O D L U K U
Nekretnine upisane na ime PNEJ i to:
Grunt ul.br. 3278 p.o.Križevci

čest.br.	1200 pašnjak kod kuće	31	ohv
	1661 ora nica	249	"
	1662 livada	92	"
	2872 šuma u Kramaroveu	32	"
	2873 livada "	243	"
	2874 vinograd u Kramaroveu	148	"
	2875/1 vinograd "	31	"
	2875/2 "	31	"
	2876/1 "	148	"
	2876/2 šuma	269	"
	2889/2 vinograd Kr. marovec u Kramaroveu	1621	"
	6975 šuma u Mladinah	51	"
	6976 oranica u Mladinah	1538	1 j.
	1299 livada u Čretu	486	"
	1376 oranica u Gladovnjaču	797	"
	7279 livada Podgala		
Grunt ul.br. 43 p.o. Križevci			
čest.br.	7443 oranica Čemlišak u Ivačinom Brdu	984	"
"	7276/2 oranica Podgala	1147	"
"	7277/2 pašnjak	61	"
"	7278/2 oranica	664	"
Grunt ul.br. 4160 p.o.Križevci			
čest.br.	2987 vinograd Kramarovec u Kramaroveu	270	"
		Ukupno: 6 j.	483 "

Prema tome u Zemljišni fond agr. ref. i kolonizacije NNH ulazi 6 j. 483 švata zemlje od agrar.objktā Dra. Djuro Bišanića iz Križevaca. Po §. 4 Zak. o provođenju agr. ref i kolonizacije imadu se upisu do dosadašnjeg vlasnika PNEJ. u gruntovne knjige na Zemljišni fond NNH.

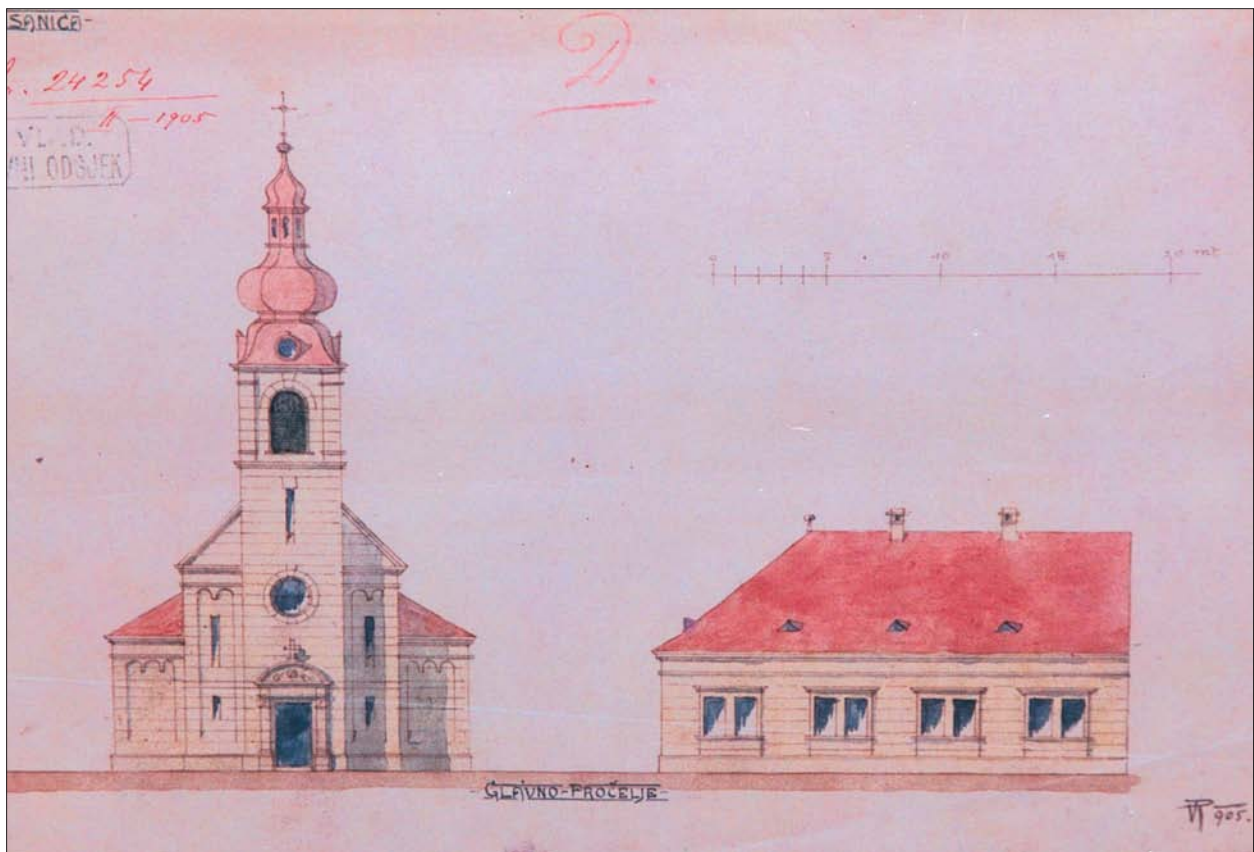
II.

Odluka Kotarske komisije za agrarnu reformu i kolonizaciju u Križevcima iz 1946. godine. Spise o nacionalizaciji, konfiskaciji i agrarnoj reformi i kolonizaciji stranke često koriste u postupku povrata imovine.

1 Zakon o arhivskom gradivu i arhivima, Narodne novine RH br. 105 iz 1997.

2 Pravilnik o korištenju arhivskog gradiva, Narodne novine RH br. 67 iz 1999.

3 Nadalje u tekstu DABJ.

Nacrt rkt crkve Srca Isusova u Velikoj Pisanici iz 1905. godine (HR DABJ 291 — Inv. br. B-36).

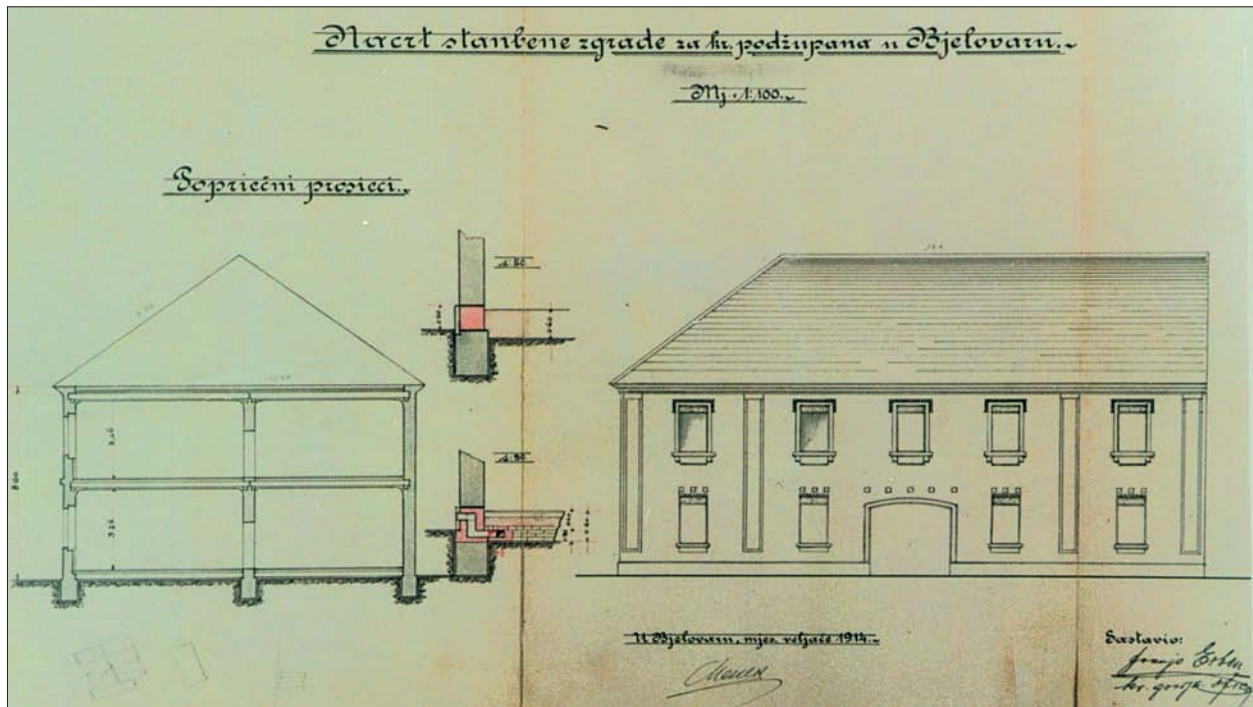
korištenog gradiva upisuju se u Evidenciju o korištenju arhivskog gradiva DABJ. Iz nje se mogu iščitati sve promjene u strukturi korisnika i njihovom interesu za pojedine vrste arhivskog gradiva, ali ne samo to. Vidljiva je i potreba prilagodbe arhiva društvenim, ekonomskim i povijesnim promjenama kojih je u pedeset godina postojanja bjelovarskog arhiva bilo.

Najčešći korisnici arhivskog gradiva su građani, nazivamo ih strankama, koji arhivu podnose zahtjeve za izdavanje određenih podataka. Važno je napomenuti da je u zadnjih pet godina strankama najviše izdano preslika dokumentacije vezane uz urbanizam i graditeljstvo (građevinske i uporabne dozvole, projektna dokumentacija i sl.). Osim toga traženi su dokumenti kojim se utvrđuju prava prois-

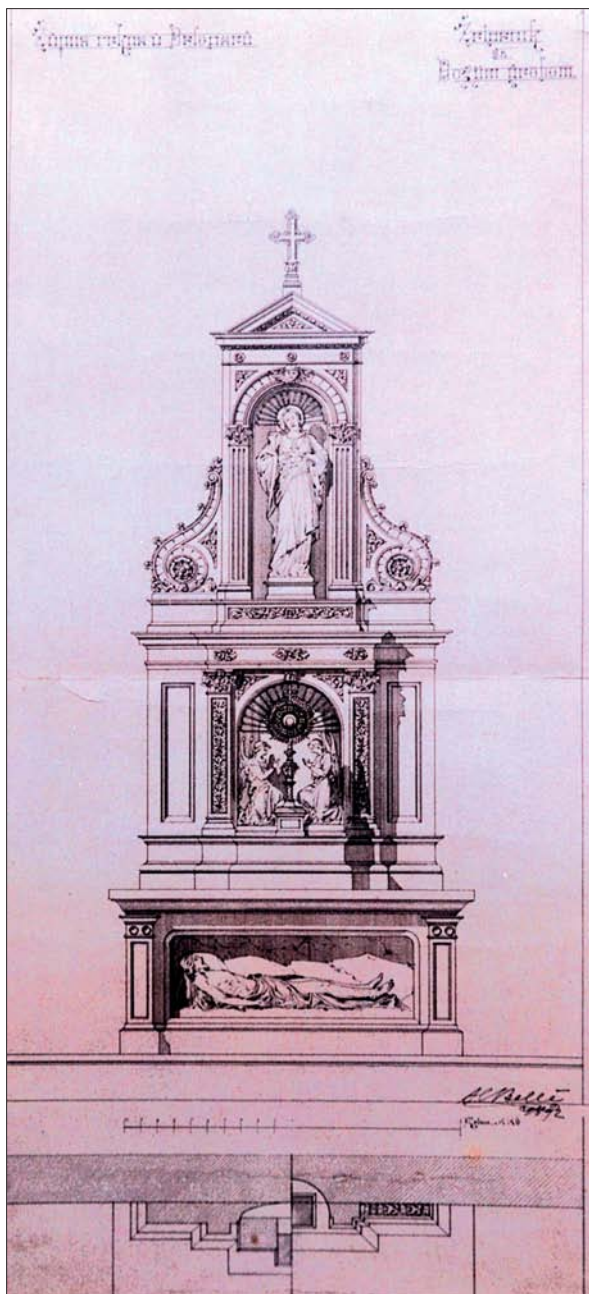
tekla iz radnog odnosa, zatim sudski spisi o nasljeđivanju imovine, razvodima brakova i utvrđivanju očinstva, izvodi iz matičnih knjiga rođenih, umrlih i vjenčanih, upravna rješenja o imovinsko pravnim odnosima te prijepisi školskih svjedodžbi. Nakon 1990., s promjenom društveno-političkog državnog uređenja i donošenjem Zakona⁴ o naknadi za imovinu oduzetu konfiskacijom, nacionalizacijom, agrarnom reformom i kolonizacijom

poslije 1945. godine, velik broj građana zahtijeva upravo dokumente na osnovu kojih mogu ostvariti svoje pravo na odštetu. Sam postupak oduzimanja imovine nije bio jednostavan i vođen je na nekoliko razina državne vlasti. Stoga pronalaženje traženih predmeta iziskuje stručnost u određivanju nadležnosti stvaratelja po kojem je imovina oduzeta i vrijeme za pregledavanje često nepotpunih i oštećenih fondova, spis po spis.

Nacrt zgrade na Trgu Eugena Kvaternika 8. iz 1914. godine sagrađene početkom 19. stoljeća za vojne potrebe. (HR DABJ 291 — Inv. br. A-21).

⁴ Zakon o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine, Narodne novine RH br. 92 iz 1996.

Izrada ovjerenih preslika arhivskog gradiva ujedno je najčešći način korištenja i potvrda opravdanosti upravne mjerodavnosti arhiva. Potvrđuje to brojka od gotovo 9.000 obrađenih predmeta i isto toliko izdanih preslika traženih dokumenata u proteklih deset godina. Za pronalaženje odgovarajućih podataka bilo je potrebno pregledati oko 20.000 tehničkih jedinica, odnosno knjiga ili kutija spisa.

Osim pojedinaca, naše su stranke i mnoge pravne osobe — tijela državne uprave i samouprave, sudovi, odvjetništva, poduzeća, škole, služba mirovinskog osiguranja, ured za katastar... koje se arhivskim gradivom koriste u svome radu. Osim izrade preslika traženih dokumenata njima se pod određenim uvjetima posuđuje originalno arhivsko gradivo. Većinom je to gradivo koje su njegovi stvaratelji — pojedine institucije i poduzeća predale arhivu, a naknadno se pokazala potreba za njegovim korištenjem.

Državnim institucijama koje imaju potrebe za posudbom većih količina gradiva, kao što je npr. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, izlazi se u susret i dogovaraju se posebni uvjeti posudbe. Na taj se način pojednostavljuje posao svim zainteresiranim stranama — korisnicima, mirovinskoj službi i arhivu.

Nacrt oltara za Župnu crkvu sv. Terezije.

Istraživači su pak druga vrsta korisnika, koji u arhivskoj čitaonici sami pregledavaju arhivsko gradivo vezano uz određenu temu, razdoblje, predmet, osobu, ... u skladu sa svojim interesom. Ovdje je važno napomenuti da postoje zakonom propisana ograničenja koja pri korištenju arhivskog gradiva štite interes pojedinih građana ili državni interes. Iako je javno arhivsko gradivo dostupno 30 godina od nastanka, osobni podaci dostupni su tek

nakon 70 godina, a gradivo državnog značaja 50 godina nakon nastanka.

Na osnovu istraživanja u našem arhivu napisano je mnogo diplomskih, magistarskih i doktorskih radnji te znanstvenih i publicističkih radova. Obaveza je svakog istraživača dostaviti arhivu primjerak rada ili knjige nastale korištenjem arhivskog gradiva.

Zanimanje naših istraživača s vremenom se mijenjao. Od osnutka arhiva po sve do kraja

Istraživači u čitaonici arhiva.

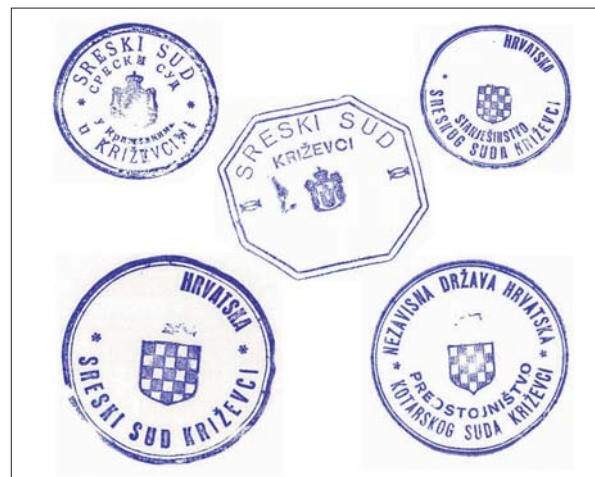
Ured za prijem stranaka s evidencijama o arhivskim fondovima i zbirkama.

80-ih godina 20. st. uglavnom je vladalo zanimanje za gradivo o događajima i osobama iz povijesti Komunističke partije, radničkog pokreta i NOB-a 1941.-1945. Nakon demokratskih promjena 1990. istraživače počinju zanimati različite političke, gospodarske, kulturne i prosvjetne teme. Od 1992., kada je arhiv preuzeo velik broj matičnih knjiga svih vjer-

skih zajednica s područja svoje nadležnosti, značajno zanimanje domaćih, a posebice stranih istraživača, usmjereno je na genealoška istraživanja, uglavnom za osobne potrebe.

Broj istraživača povećava se iz godine u godinu. U proteklih deset godina 1.404 domaća i strana istraživača pregledala su gotovo 6.000 knjiga ili kutija spisa te im je izdano oko 5.000 preslika traženih dokumenata.

Osim evidentiranih službenih izvadaka, korisnicima su svakodnevno dostupne informacije koje se odnose na arhiv i arhivsko gradivo, stvaratelje i imatelje arhivskog gradiva, nadležnosti i djelokrugu rada pojedinih upravnih, sudskih, kulturnih i prosvjetnih institucija te gospodarskih poduzeća itd. Na takve upite odgovara se osobnim kontaktom, telefonom, klasičnom ili elektronskom poštom.

*Detalji iz zbirke otisaka pečata
(HR ĐABJ 578 — Inv. br. 19).*

Korištenje arhivskog gradiva kroz objavljivanje i izlaganje najviše se očituje u kulturno-prosvjetnoj ulozi arhiva. Arhivsko gradivo originalna je, jedinstvena i neponovljiva kulturna baština jednog naroda i veoma je važno podizati svijest o njegovu značaju. Uništenu matičnu knjigu rođenih, školsku spomenicu, rješenje o nasljeđivanju i mnoge druge dokumente, nemoguće je ponovno napisati.

Već smo ustvrdili da su mnogobrojni istraživači, na osnovu arhivskog gradiva našega arhiva, napisali i objavili veći broj raznovrsnih radova i knjiga. Od 2002. i sam je arhiv započeo s intenzivnijom izdavačkom djelatnošću. Državni arhiv u Bjelovaru se do danas pojavljuje kao izdavač ili suizdavač sljedećih knjiga:

Fotografije razaranja Bjelovara od strane jugoslavenske vojske 29. rujna 1991. godine (snimio M. Medar) (HR DABJ 293 — Zbirka fotografija, Domovinski rat).

- Željko Pleskalt, Mladen Vezmarović, Senad Ađulović: *40. godina bjelovarskog arhiva*, Bjelovar, 2002. godine

- Mirela Slukan-Altici: *Povijesni atlas grada* — I. svezak Bjelovar, 2003. godine

- Željko Pleskalt, urednik: *Ratni dnevnik Varaždinske pukovnije br. 16. od 1914.-1915.* — I. dio, Markovac Križevački, 2004. godine

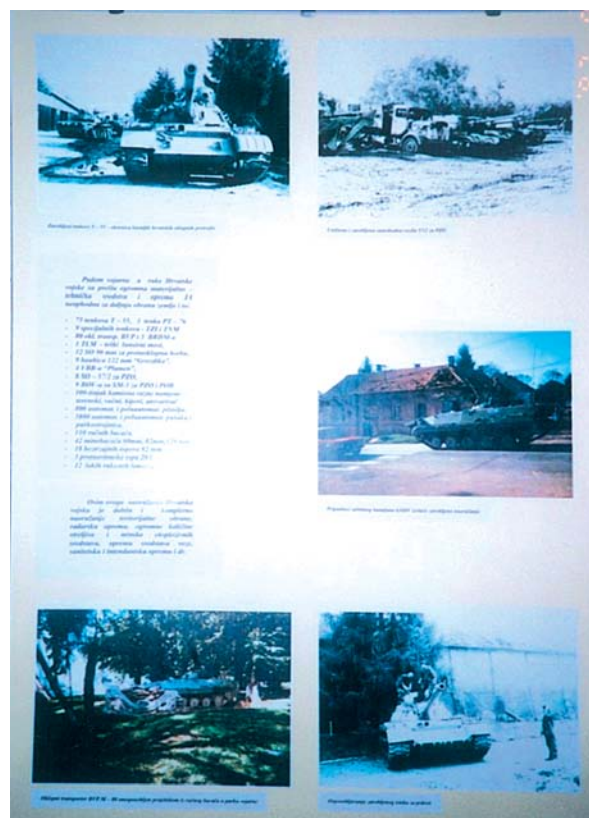
- Željko Pleskalt, urednik: *Ratni dnevnik Varaždinske pukovnije br. 16. od 1915.-1918.* — II. dio, Markovac Križevački, 2005. godine

- Željko Pleskalt, urednik: *Povijest Križevačke i Đurđevačke graničarske pješake pukovnije*, Koprivnica, 2008. godine

- Željko Pleskalt, urednik: *Statut grada Bjelovara*, Koprivnica, 2009. godine

- Željko Pleskalt: *Zastali u vječnosti ljubeći oltar domovine Kusunje 1991.-1993.*, Bjelovar, 2002. godine.

Izlaganje arhivskog gradiva najatraktivniji je oblik prezentacije rada arhiva i najočitiiji primjer koliko zanimljivih i korisnih raznovrsnih dokumenta, nacрта, fotografija i plakata sadrže naši arhivski fondovi. Izložbene aktivnosti arhiva uglavnom su vezane uz obilježavanje "Tjedna arhiva" te obilježavanje događaja iz bliže i dalje prošlosti. Budući da Arhiv nema svoj izložbeni prostor izložbe se najčešće postavljaju u Gradskom muzeju i Narodnoj knjižnici u Bjelovaru. Spomenut ćemo neke zanimljive izložbe koje su građani Bjelovara mogli vidjeti unazad deset godina:

Detalj s izložbe Bjelovar 29. rujna 1991. godine.

2000. godine

- Vojno redarstvena operacija "Bljesak 1995."

2001. godine

- Izložba plakata 1859.-2000.
- Bjelovar 29. rujna 1991.

2002. godine

- Iz povijesti bjelovarskog školstva 2003. godine
- Bjelovarska društva i udruge od 18. do prve polovine 20. stoljeća
- Karte bjelovarskog vojnog komuniteta od 1772. do kraja 19. st.

2006. godine

- 15. obljetnica Domovinskog rata i ratnih događanja u Bjelovaru.

Uz ove izložbe lokalnog karaktera gradivo arhiva je izlagano i na tematskim, skupnim izložbama u Zagrebu.

Osim toga, kulturno-prosvjetna uloga arhiva ostvaruje se sudjelovanjem arhivista DABJ-a na znanstvenim skupovima, ostvarivanjem pojedinih programa zajedno s gradskim i županijskim kulturnim institucijama te Hrvatskim državnim arhivom, suradnjom s javnim medijima i prezentiranjem arhiva i arhivskog gradiva učenicima osnovnih i srednjih škola.

Tatjana Ružić
arhivist

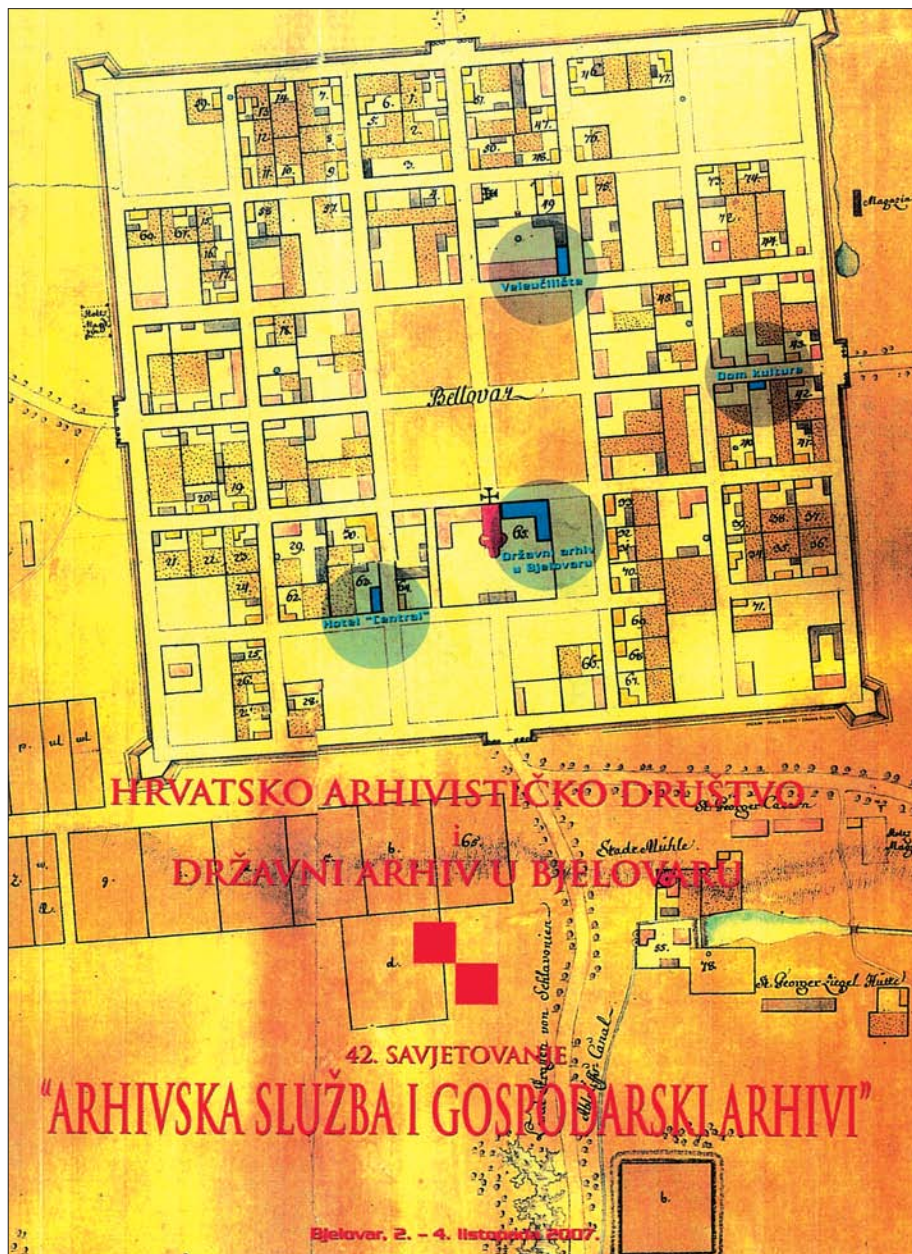

Predstavljanje knjige "Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća — Križevačka i Đurđevačka pukovnija" Hrvatskog instituta za povijest u Gradskoj knjižnici u Bjelovaru 2004. godine.

Moderne tehnologije omogućavaju učinkovitu komunikaciju sa strankama. Dio korespondencije s korisnicima u zemlji i inozemstvu.

Plakat s 42. savjetovanja Hrvatskog arhivskog društva 2007. godine u Bjelovaru.

ODJEL ZA ZAŠTITU ARHIVSKOG I REGISTRATURNOG GRADIVA IZVAN ARHIVA

Vanjska služba Državnog arhiva u Bjelovaru obavlja zaštitu arhivskog i registraturnog gradiva u nastajanju kod stvaratelja i imatelja javnog i privatnog arhivskog i registraturnog gradiva u skladu sa Zakonom o arhivskom gradivu i arhivima¹ te ostalim provedbenim pravilnicima u arhivskoj struci koji propisuju njezin rad.

Zadaća ove službe je da:

- vodi evidencije o kategoriziranim stvarateljima i imateljima na području svoje nadležnosti;
- obavlja stručni nadzor nad čuvanjem i zaštitom arhivskog i registraturnog gradiva koje se nalazi izvan arhiva;

*Ured Vanjske službe
arhiva s regalima za
odlaganje dosjea stvaratelja
i imatelja arhivskog i
registraturnog gradiva.*

¹ Narodne novine RH broj 105 iz 1997., broj 64 iz 2000., broj 65 iz 2009. godine.

- preuzima u arhiv arhivsko gradivo na stručnu obradu i radi daljnjeg korištenja;
- obavlja nadzor nad odabiranjem i izlučivanjem bezvrijednog registraturnog gradiva kojemu su istekli rokovi čuvanja i koje nije od značaja za povijesnu znanost, kulturu uopće i druge društvene potrebe;

- daje stručnu pomoć zaduženim djelatnicima u pismohranama izvan arhiva.

Kako bi služba mogla obavljati svoju djelatnost vode se propisane evidencije² i to:

- Knjiga primljenog arhivskoga gradiva (Knjiga akvizicija);

- Knjiga pohranjenog arhivskoga gradiva (Knjiga depozita);

- Dosje stvaratelja i imatelja arhivskog gradiva;

- Evidencija stvaratelja arhivskoga gradiva na području nadležnosti arhiva;

- Evidencija imatelja arhivskoga gradiva na području nadležnosti arhiva.

Pored ovih osnovnih evidencija, Vanjska služba prikuplja i istražuje, kako za svoje potrebe tako i za potrebe Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu, podatke za Upisnik vlasnika i imatelja privatnog arhivskog gradiva u Republici Hrvatskoj na području nadležnosti arhiva. Za potrebe ustanove, ali i drugih korisnika služba je izradila šematizme upravnih vlasti i pravosuđa do 1945. godine, te vjerskih organizacija na području nadležnosti arhiva.

Arhiv je 2009. godine preuzeo zbirku od preko 9.000 filmskih plakata (HR DABJ 1204).

² Pravilnik o evidencijama u arhivima, Narodne novine broj 96 iz 2002. godine.

Nadzor nad pismohranama stvaratelja i imatelja arhivskog i registraturnog gradiva

Osnovna djelatnost Vanjske službe je stručni nadzor nad pismohranama stvaratelja i imatelja, propisan pravilnikom³ i provodi se u skladu s godišnjim planovima rada Vanjske službe. Ovog trenutka nadziremo 82 kategorizirana stvaratelja I. kategorije i 179 stvaratelja II. kategorije, te 511 ostalih stvaratelja arhivskog i registraturnog gradiva na području Bjelovarsko-bilogorske županije, te dijelova Koprivničko-križevačke i Zagrebačke županije.

Stručni nadzor pismohrana obuhvaća pregled materijalno-fizičke zaštite arhivskog i registraturnog gradiva kod stvaratelja i imatelja, te kontrolu evidencija tog gradiva u pismohranama. Vanjska služba u svom radu nadzire postupak izrade normativnih akata, kojim se stvaratelji i imatelji reguliraju pitanje zaštite i čuvanja vlastitog arhivskog i registraturnog gradiva, te izdaje rješenja za primjenu i suglasnost na iste akte. Temeljem vlastitih normativnih akata i naputaka Vanjske službe, stvaratelji i imatelji dužni su se pridržavati mjera zaštite, te izrade i dostave evidencija arhivu.

Kako bi se u pismohrani stvaratelja i imatelja čuvalo samo arhivskog gradiva trajne vrijednosti, koje će nakon propisanog roka biti

Sređena pismohrana jedne bjelovarske banke.

---

³ Pravilniku o zaštiti i čuvanju arhivskog i registraturnog gradiva izvan arhiva, Narodne novine broj 63 iz 2004. i broj 106 iz 2007. godine.

predano u arhiv, stvaratelji i imatelji dužni su provoditi postupak redovitog izlučivanja bezvrijednog registraturnog gradiva.⁴

Postupak odabiranja, odnosno izlučivanja započinje tako što stvaratelj i imatelj dostavlja nadležnom državnom arhivu prijedlog za izlučivanje onog dijela registraturnog gradiva kojemu su istekli rokovi čuvanja. Vanjska služba tako zaprimljene prijedloge kontrolira, te zajedno s Povjerenstvom za izlučivanje registraturnog gradiva, procjenjuje pravovaljanost dostavljenog prijedloga i donosi rješenje o odobrenju izlučivanja kojim prijedlog odobrava u cijelosti ili djelomično. Budući da i predloženo registraturno gradivo sadrži podatke kojim bi se neovlaštenim objavljivanjem

mogao povrijediti probitak stvaratelja i imatelja takvog gradiva, predlagatelj je dužan isto uništiti i o tome izvijestiti arhiv.

Stvaratelji javnog kao i privatnog arhivskog gradiva bili su do sada dužni na zahtjev nadležnog državnog arhiva dostavljati popise arhivskog gradiva koje je odloženo u pismohrani u vidu preslike Knjige pismohrane kao i preslike Zbirne evidencije arhivskog i registraturnog gradiva koje još ima operativni status za stvaratelja, te nije odloženo u pismohrani. Uvođenjem elektronskog načina evidentiranja arhivskog i registraturnog gradiva u pismohranama putem ARHiNET-a arhivističkog informatičkog sustava stvaratelji su dužni arhivu dostavljati popise arhivskog i registraturnog gradiva u elektroničkom obliku.

Pismohrana križevačke "Elektre".

---

⁴ Pravilnik o vrednovanju te postupku odabiranja i izučivanja arhivskog gradiva, Narodne novine broj 90 iz 2002. godine.

Preuzimanja arhivskog gradiva u Arhiv

Svrha postojanja Vanjske službe je očuvanje cjelovitog, neoštećenog, sređenog i evidentiranog arhivskog gradiva na terenu i njegovo preuzimanje u arhiv. Gradivo se preuzima po službenoj dužnosti temeljem Prioritetne liste preuzimanja arhivskog gradiva, te Godišnjeg plana preuzimanja. Osim po službenoj dužnosti arhiv preuzima gradivo na pohranu temeljem ugovora o pohrani. To znači da takvo

Preuzimanje gradiva u arhiv.

Preuzimanje gradiva na terenu — devastirana pismohrana tortke "Tehnogradnja" u Bjelovaru.

gradivo ostaje u vlasništvu predavatelja dok arhiv za ugovorenu cijenu, na ugovoreni vremenski rok, ustupa svoj prostor. Pored toga arhivsko gradivo manjim dijelom preuzima se darivanjem bez naknade predavatelju. U proteklih 50 godina rada Vanjska služba je preuzela 1.300 fondova različitih stvaratelja i provenijencije. Nažalost, zbog nedovoljne brige stvaratelja i imatelja, kao i čestih reorganizacija i promjena uvjeta odlaganja, Vanjska služ-

Osnovno sređivanje preuzetog gradiva prije pohrane u spremište.

ba, unatoč poduzetih mjera zaštite, preuzima necjelovito sačuvano i oštećeno arhivsko gradivo. To je nenadoknativ gubitak za spomeničku baštinu područja u nadležnosti arhiva.

Izgradnjom novog arhivskog spremišta 2004. godine arhiv je počeo preuzimati arhivsko gradivo većim intenzitetom nego ranije. Tako je u razdoblju od 2004. do 2010. godine po službenoj dužnosti preuzeto 2.100 dužnih metara arhivskog gradiva različite proveni-

jencije. U istom razdoblju u pohranu je preuzeto 630 dužnih metara privatnog arhivskog gradiva tvrtki u stečaju.

Služba tijekom svoga rada stručnim savjetima i neposrednom stručnom pomoći pomaže djelatnicima zaduženim za rad u pismo-hranama stvaratelja i imatelja u kvalitetnoj zaštiti arhivskog gradiva. Svojim stručnim savjetima pruža potrebne obavijesti o normativnim aktima vezanim za arhivsku djelatnost, kao i edukaciju u poznavanju uredskog poslovanja kao najracionalnijeg načina evidentira-

Dio gradiva Križevačke i Đurđevačke pukovnije koje je 2000. godine arhivu poklonio poznati bjelovarski liječnik primarius dr. Rudolf Miculinić.

RJEŠENJE

Okružni sud u Bjelovaru, istražni sudac Zdravko Stanić, u krivičnom predmetu protiv , i dr. zbog kriv.djela iz čl.120.st.1. Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske, povodom zahtjeva Okružnog državnog odvjetništva u Bjelovaru Kt.57/93 od 30.VI 1993.g. da se protiv osumnjičenih provede istraga, temeljem čl. 150.st.1 i 2 ZKP-a

provest će se istraga.

protiv osumnjičenih

1. , sina Mile, rođenog 19.3.1955. u Pakracu, gdje i živi, E.Kardelja 5, drž. RH, po zanimanju inženjer šumarstva, nalazi se u bjekstvu,
2. , sina Vukašina, rođenog 1. 1. 1955.g. u Derezi, Opcina Pakrac, sa prebivalištem u Lipiku, Ul.I.L.Ribara 38/14, drž. RH, nalazi se u bjekstvu,
3. , sina Teodora, rođenog 11.10. 1932.g. u G.Daruvaru, sa prebivalištem u Daruvaru, Ul.I.Mažuranića 52, drž. RH, po zanimanju rukovoditelj radne organizacije, ostali podaci nepoznati, nalazi se u bjekstvu

zbog osnovane sumnje:

da su u vremenskom razdoblju od mjeseca svibnja do prosinca 1991.g. tijekom ratnih operacija vođenih protiv Republike Hrvatske sa privremeno okupiranim područjima općine Pakrac, Daruvar, Grubišno Polje i Virovitica, I.osumnj. , II.osumnj. , III.osumnj. , IV.osumnj. , V.osumnj. , VI osumnj. , VII osumnj. , VIII osumnj. i XIII osumnj. , kao pripadnici rukovodstva oružane pobune, protivno Konvenciji o zaštiti građanskih osoba za vrijeme rata od 12.kolovoza 1949.godine, nakon što su organizirali osnivanje područnih zatvora i centralnog zatvora na Bučju, naredjivali nasilno odvođenje civilnih osoba kojese prilikom pregovora korištene kao jamstvo da će se ispuniti njihovi zahtjevi, te njihovo zatvaranje i čuvanje u zatvorima gdje su kao taoci zlostavljani i mučeni, te ubijeni.

Rješenje Okružnog suda u Bjelovaru o pokretanju istrage protiv optuženika za oružanu pobunu protiv Republike Hrvatske.

nja, pohranjivanja i pretraživanja odloženog arhiviranog gradiva u pismohranama stvaratelja. Posebnu pozornost Vanjska služba pridaje stručnim sastancima kod stvaratelja arhivskog i registraturnog gradiva u cilju kvalitetnijeg provođenja propisanih mjera materijalno-fizičke zaštite arhivskog i registraturnog gradiva te bolje suradnje s arhivom.

Iako je Vanjska služba u 50.-godišnjem radu postigla značajne pomake u cilju zaštite arhivskog i registraturnog gradiva, stanje još nije zadovoljavajuće u onoj mjeri kakvo je odredio zakonodavac. Osnovni problem u kvalitetnijoj zaštiti arhivskog i registraturnog gradiva je nedovoljna materijalno-fizička zaštita i opremljenosti pismohrana kod stvaratelja arhivskog i registraturnog gradiva. Nadalje, neodgovarajuća stručna osposobljenost osoba zaduženih za pismohranu te nepoznavanja zakonskih i provedbenih propisa iz arhivske djelatnosti otežava kvalitetno provođenje istih. S druge strane, ne razumijevanje odgovornih osoba stvaratelja i imatelja arhivskog gradiva dovodi do znatnih poteškoća u radu Vanjske službe, te se s time u vezi poduzimaju se raspoložive zakonske mjere, kako bi se zaštitilo arhivsko gradivo kao materijalna kulturna baština. U tu svrhu Vanjska služba pokreće rješenja o mjerama zaštite arhivskog gradiva, te prekršajne postupke protiv stvaratelja arhivskog gradiva

Iz Zbirka razglednica (HR DABJ 540).

koji ne provode mjere navedene u rješenjima o mjerama zaštite.

Stručna osposobljenost zaduženih djelatnika u pismohranama zakonska⁵ je obaveza i potreba suvremene zaštite arhivskog i registraturnog gradiva kod stvaratelja i imatelja. S time u vezi arhiv je od 2011. godine počeo

provodi edukaciju djelatnika u pismohranama putem stručnog tečaja iz arhivske djelatnosti. U sklopu ovog tečaja Vanjska služba obrađuje područje arhivskog zakonodavstva i organizacije rada u pismohranama s naglaskom na boljoj suradnji stvaratelja i imatelja s arhivom.

⁵ Pravilnik o stručnom usavršavanju i provjeri stručne osposobljenosti djelatnika u pismohranama, Narodne novine broj 93 iz 2004. godine.

Iako je do sada bilo pokušaja informatizacije arhivske službe uvođenjem nekoliko informatičkih sustava (ARMIDA, ARHIS) ti pokušaji nisu dali rezultate, pa se od njih odustalo.

Uvođenjem arhivskog informatičkog sustava ARHiNET arhivi su dobili cjelovito mrežno programsko rješenje koje omogućava arhivskim ustanovama vođenje evidencija o gradivu, korištenju i digitalizaciji gradiva, kako u arhivu tako i kod stvaratelja i imatelja. Ovaj sustav osigurava integraciju podataka i usluga arhiva, a korisnicima su na jednom mjestu dostupni svi podaci o evidentiranome gradivu i njegovim stvarateljima i imateljima izvan arhiva. Za stvaratelje i imatelje izvan

arhiva sustav omogućuje korištenje svih opcija za opis i upravljanje gradivom u arhivima, a dostava popisa gradiva arhivu je automatizirana s autorizacijom samo jedne ovlaštene osobe stvaratelja i imatelja. ARHiNET ujedno podržava funkciju vrednovanja gradiva i automatsku izradu (on line) popisa s rokovima čuvanja, te prijedloga za izlučivanje uz znatnu uštedu troška i vremena prijenosa tih postupaka. Značajna prednost ARHiNET-a za stvaratelja i imatelja je u brzem i lakšem pristupu podacima o svom cjelokupnom gradivu i dostupan je s bilo kojeg mjesta putem interneta.

Mladen Vezmarović
arhivist-specijalist

Djelatnici arhiva od 1961. do 2011. godine

Red. br.	Prezime i ime	Radno mjesto	Godina stupanja na rad	Godina prestanka rada
1.	Velagić Savo	direktor	1961.	1972.
2.	Borjenac Marija	arhivski tehničar	1962.	1974.
3.	Radelić Petar	arhivski tehničar	1962.	1963.
4.	Milošak Branko	arhivist	1962.	1984.
5.	Sonarić Josip	restaurator	1963.	1996.
6.	Trgovac Dinka	administrator	1963.	1969.
7.	Vukres Želimir	arhivist	1963.	1965.
8.	Belavić Zvonimir	referent vanjske službe	1964.	1981.
9.	Sonarić Milka	spremačica	1967.	1981.
10.	Mikulić Nikola	arhivski tehničar	1965.	1969.
11.	Gajić Nada	direktor	1969.	1978.
12.	Mažar Ankica	administrator	1969.	1977.
13.	Vinković Vladimir	arhivist	1973.	2006.
14.	Šušnica Ljiljana	arhivist	1973.	1974.
15.	Đokić Vukosava	arhivski tehničar	1975.	1981.
16.	Filipović Rozalija	arhivist	1975.	1992.
17.	Draganović Kosovka	računovođa	1978.	1979.
18.	Štrk Vjekoslav	arhivist	1978.	1979.
19.	Vinković Marija	računovođa	1979.	1994.
20.	Jurlina Branko	direktor	1979.	1981.

21.	Gerić Božidar	arhivist	1980.	1981.
22.	Vukmanović Jovanka	spremačica	1981.	—
23.	Marić Smiljka	arhivist	1981.	1982.
24.	Zorić Milena	arhivist	1981.	1992.
25.	Kovarik Ljiljana	arhivski tehničar	1981.	1994.
26.	Hribljan Iva	arhivski tehničar	1981.	1993.
27.	Sočev Ivanka	arhivist	1982.	1985.
28.	Raguž Marijan	direktor	1982.	1987.
29.	Vezmarović Mladen	arhivist	1984.	—
30.	Božinović Višnja	administrator	1983.	1996.
31.	Pleskalt Željko	ravnatelj-arhivist	1984.	—
32.	Vlahović Vera	arhivist	1986.	1990.
33.	Polančec Mijo	direktor	1988.	1993.
34.	Vinter Josip	arhivist	1989.	1996.
35.	Sočev Ivanka	arhivist	1992.	1994.
36.	Jajalo Ilija	arhivist	1992.	1993.
37.	Cvetković Dražen	arhivist	1993.	1993.
38.	Horvat Vida	računovođa	1993.	—
39.	Prka Sanja	arhivist	1993.	—
40.	Medar Mladen	viši arhivski tehničar	1993.	1997.
41.	Matašin Jadranka	arhivist	1993.	1995.
42.	Perčulija Antun	arhivist	1994.	1995.
43.	Ađulović Senad	arhivist	1994.	—
44.	Marković Ivan	arhivist	1994.	—
45.	Vučak Barbara	viši arhivski tehničar	1995.	—
46.	Kurevija Miljenko	viši restaurator	1996.	—
47.	Ružić Tatjana	arhivist	1996.	—
48.	Stojan Monika	poslovna tajnica	1996.	—
49.	Kunić Krunoslava	viši arhivski tehničar	1997.	—
50.	Krivić Lekić Martina	arhivist	2007.	—

Direktori / Ravnatelji

1. Savo Velagić 1961-1972.
2. Nada Gajić 1972-1978.
3. Branko Jurlina 1979-1981.
4. Marijan Raguz 1982-1987.
5. Mijo Polančec 1988-1991.
6. Željko Pleskalt 1991. do danas

UVODNA RIJEČ RAVNATELJA	
Željko Pleskalt	5
POVIJEST USTANOVE	
Martina Krivić Lekić	7
ODJEL ZA OBRADU I KORIŠTENJE ARHIVSKOG GRADIVA	
Senad Ađulović	17
Korištenje arhivskog gradiva	
Tatjana Ružić	31
ODJEL ZA ZAŠTITU ARHIVSKOG I RREGISTRATURNOG GRADIVA IZVAN ARHIVA	
Mladen Vezmarović	43
Djelatnici arhiva od 1961. do 2011. godine	53